

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА. КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 811.161.2'373.7: 81'37

DOI: 10.31651.2226-4388-2019-27-117-123

ЛІНГВОСЕМІОЗИС УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЙ: СЕМАНТИЧНИЙ ВИМІР

**В. В. Калько, кандидат філологічних наук, доцент кафедри
українського мовознавства і прикладної лінгвістики Черкаського
національного університету імені Богдана Хмельницького
(Черкаси, Україна)**

e-mail: mkalko@ukr.net

ORCID 0000-0002-9394-1664

У статті схарактеризовано українські паремії з огляду на семантичний вимір семіозису, що передбачає когнітивну реконструкцію поверхневої та глибинної семантики прислів'їв. Семантика прислів'їв умотивована їхньою формальною структурою, на ґрунті якої виникає своєрідний змістовий простір висловлення. Значення паремії пов'язане із семантикою складників, що утворюють поверхневий зміст, а з іншого – з когнітивно-концептуальними перетвореннями структурних компонентів, на підставі чого в багатьох випадках постає абсолютно інший глибинний зміст. Паремія – це складний мовний знак із дифузною семантикою, глибинні структури якої співвідносні з різними видами знання – енциклопедичним, фоновим, соціальним, історичним, культурним тощо, адже в їхньому значенні відображено зафіксовані в етнічній свідомості звичаї, обряди, традиції, повір'я, побут, релігійні уявлення. Паремійне значення є надбанням мовної свідомості, багатовимірним комплексом, різні смисли якого проходять крізь фільтр ментальності мовців і зазнають інтерпретації в просторі соціального й культурного знання.

Ключові слова: паремія, семантика, лінгвосеміозис, мовний знак, поверхневий зміст, глибинний зміст.

Актуальність. Одним із чільних стимулів еволюції знакових засобів мови була життєво важлива потреба у створенні інформаційно містких знаків, здатних зберігати, отримувати, обробляти й передавати якнайбільший обсяг концептуалізованого змісту. Саме до таких специфічних знаків природної мови належать паремії, які відрізняються від інших вербальних знаків передусім тим, що мають багатий культурний зміст, є вираженням самоусвідомлення етносу, каркасом його ментальності, репрезентуючи її в дискурсах різних типів. Паремії потрібно вивчати з урахуванням трьох аспектів семіозису: семантики, синтактики, прагматики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пареміологи неодноразово наголошували на невизначеності семантики паремійних одиниць поза контекстом, використовуючи різноманітні метафори й порівняння, щоб засвідчити знаковий характер прислів'їв і їхню

здатність набувати визначеного змісту в безпосередніх актах комунікації й водночас фіксувати типові життєві явища: прислів'я – це алгебраїчні формули [1, с. 98], прислів'я – «багатий і важний скарб, <...> коштовні перлини» [2, с. 317], паремії – це скриньки [3, с. XLIII], паремії – це трафарети [4, с. 133], паремії – це віконце, крізь яке проступають образи невлвовимого [5, с. 59].

Результати дослідження та їх обговорення. Визнання висловлення мовним знаком дає змогу, на нашу думку, застосувати семіотичний підхід до його вивчення, загальним принципом якого є аналіз висловлення з урахуванням трьох взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів семіозису, виокремлених Ч. Моррисом: семантики, синтактики й прагматики. Семантика – відношення знаків до об'єктів, які вони позначають чи можуть позначати, синтактика – це синтаксичні відношення знаків незалежно від їхнього стосунку до об'єктів чи інтерпретатора, прагматика – відношення між знаками та їхніми інтерпретаторами [6, с. 43–62]. У процесі семіозису названі складники є нероздільними: гармонійна взаємодія цих трьох компонентів забезпечує адекватність передавання й розуміння змісту висловлення, успішність акту комунікації загалом.

Першим виміром лінгвосеміозису паремій є семантика, що передовсім умотивована їхньою формальною структурою, на ґрунті якої виникає своєрідний змістовий простір висловлення. З одного боку, значення паремії пов'язане із семантикою складників, що утворюють поверхневий зміст, а з іншого – з когнітивно-концептуальними перетвореннями структурних компонентів, на підставі чого в багатьох випадках постає абсолютно інший глибинний зміст. Специфічною рисою паремійних знаків є їхня зорієнтованість на колективного інтерпретатора, залученого до семіотичного універсуму культури. Ю. М. Лотман наголошує, що одиницею семіозису потрібно вважати не окремо мову, а весь властивий певній культурі семіотичний простір, що слугує своєрідним генератором інформації. Його центр – природна мова, на ґрунті якої сформовано «презумпцію семіотичності»: у свідомості і в семіотичній інтуїції колективу закладена можливість значущих структур [7, с. 170]. Беззаперечно, для семіотичного простору характерні розмаїття і динамізм.

План змісту паремій як мовних знаків специфічно пов'язаний із планом форми, утіленням якої є прості чи складні речення. Як зауважує І. Р. Вихованець, із семантико-синтаксичного погляду елементарне просте речення – це мовний знак однієї ситуації, а елементарне складне – знак взаємопов'язаних кількох ситуацій [8, с. 64]. Паремії структурно організовані у формі речення й належать до синтаксичних одиниць, тому що вони є одним із засобів формулювання, вираження й передавання думок, емоцій, відчуттів, почуттів, виконуючи комунікативну функцію. Використовувані в процесах спілкування, вони мають структурну, смислову, граматичну й інтонаційну завершеність.

У контексті дослідження знаковості прислів'їв актуальною і значущою є проблема семантики. Як зауважує С. М. Пилипчук, докладний аналіз паремійного репертуару дає змогу констатувати гармонійність змістоформи більшості зразків, у яких органічно поєднано інформаційний і виражальний елементи [9, с. 140], а також досконало збалансовано особливості семантики з матеріальною формою. У сучасній лінгвістиці наявні різні підходи до тлумачення значення паремійних висловлень. М. Ф. Алефіренко, Л. Ю. Буянова, Н. М. Семененко процес утворення паремій визначають як вторинний семіозис, проектуючи прислів'я на вільні синтаксичні кореляти. Зокрема, М. Ф. Алефіренко в структурі значення фразеологічних одиниць, до яких він зараховує й паремії, виокремлює два денотати: денотат-1 – предметна ситуація, буквальне значення; денотат-2 – переосмислена предметна ситуація, нове, образне значення [10, с. 22–25]. На думку дослідника, їхнє накладання й породжує семантичну невизначеність фразеологічних одиниць. Проте виокремлення двох денотатів уже суперечить структурі знака, оскільки не відображає всіх закономірностей семіозису, адже прислів'я дуже різні за способом зв'язку семантики компонентів з інтегральним значенням.

Поліпарадигмальний простір сучасного мовознавства забезпечує пояснення паремійного семіозису в проекції на неоднорідну природу етносвідомості й створену нею емічну реальність. О. О. Потебня пояснював значення стійких висловлень на підставі семантики й структури вільного синтаксичного корелята як підґрунтя втілення нового значення саме в такій, а не іншій формі [1, с. 101–136]. В. М. Телія цілком слушно зауважує, що співвідношення стійких й ідіоматичних конструкцій із їхніми вільними (чи гіпотетично можливими) аналогами було методологічним виміром як у класичному, так і в посткласичному періодах розвитку фразеологічної науки, хоча вже на першому етапі з'явилися ідеї, пов'язані з поясненням значення сталих висловлень незалежно від лексичного контексту [11, с. 12–13]. Пошуки вільного синтаксичного корелята досить часто призводять до нехтування в процесах паремійного семіозису різноманітними операціями свідомості, що не завжди вибудовані синтаксично в номінативній структурі цих досить специфічних мовних знаків. У сучасних пареміологічних дослідженнях усе більше уваги зацентровано на асоціативно-образному поєднанні мовних знаків у структурі прислів'їв (А. М. Баранов, Д. О. Добровольський, Ж. В. Колоїз, П. В. Мацьків, О. О. Селіванова та ін.).

Зокрема, А. М. Баранов і Д. О. Добровольський вважають, що значення цілого неможливо вивести зі значення його складників за стандартними правилами семантичної сполучуваності, адже в багатьох випадках семантика сформована на ґрунті асоціацій, які взагалі можуть бути не пов'язані ні з прямим значенням, ні з метафоричними моделями [12, с. 52, 63]. Специфіка знакової природи паремій зумовлена комбінаторною мотивованістю: «сполучення слів забезпечує не суму їхніх смислів у позначуваному, а створення нового смислу» [13, с. 172].

Оскільки прислів'я – це знаки-висловлення, їхня семантика безпосередньо пов'язана зі значенням компонентів. Більшість учених вважає, що загальна семантика речення – це комплекс взаємопов'язаних смислів, виражених не лише компонентами його структури, а й синтаксичними відношеннями та зв'язками між цими складниками [14, с. 125]. Проте беззаперечним є те, що форма речення не становить простої суми граматичних форм слів, які, вступаючи в синтаксичні відношення, утворюють якісно нову лінгвістичну одиницю, властивості якої не рівнозначні сумі властивостей слів, що належать до структури висловлення.

Тому в семантиці паремійних висловлень можна виокремити два рівні: з одного боку, поверхнєве значення, вивідне на ґрунті аналізу мовних фактів і закономірностей із семантики окремих складників, а з іншого – глибинне, тобто той зміст, який постає на основі мовних значень, асоціацій, уявлень, оцінок тощо. Зокрема, семантика прислів'їв *Багатий не любить дати; Краще без вечері лягати, та без боргів вставати; Аби добрий товар, а купець знайдеться; Щоб лиха не знати, треба своїм плугом на своїй ниві орати; Умій сказати, умій і змовчати; На поле – гній, а з поля – хліб; Добре говорить, а зле творить; Знаєш – кажи; не знаєш – мовчи; Знай більше, а говори менше; Матері свої погані діти – гарні; Хочеш собі добра – не роби нікому зла* може бути реконструйована з особливостей формальної структури висловлення й змісту його компонентів. Такі паремії мовець легко декодує, оскільки розуміння їхньої семантики не потребує залучення асоціацій. Натомість у паремійному фонді досить продуктивно представлено прислів'я, у яких пряме значення синтаксичного генотипу є підставою для перетворення поверхнєвої семантики на новий глибинний зміст, напр.: *Під лежачий камінь вода не тече* – «той, хто нічого не робить, нічого й не здобуде»; *На однім місті і камінь мохом обростає* – «на однім місці людина може досягти чогось бажаного»; *Крапля води і камінь довба* – «людина, діючи наполегливо, багато чого досягає»; *Без стовпів і пліт не стоїть* – «все потребує якоїсь підтримки»; *Нема диму без вогню* – «нічого не буває без причини».

В. М. Телія нечіткість денотативного значення фразеологічних одиниць пов'язує з позамовними чинниками чи екстралінгвальною інформацією. Дифузність денотативного змісту опосередкована образним підґрунтям метафори, залучення якого до структур знань

про позначене спричинює збільшення «подробиць» у самому значенні [11, с. 150–151]. Дослідниця цілком слушно зауважує, що «образна мотивація, навіть якщо вона стерта, усе ж таки встигає в процесі номінації наділити денотат такими деталями, які, по суті, розмивають чітке категорійне підґрунтя типового уявлення» [11, с. 163].

Як зауважує А. Мейє, «неможливо зрозуміти мову, не маючи уявлення про умови, у яких живе народ, який нею розмовляє» [15, с. 8]. Саме в паремійних знаках як малих жанрах фольклору зосереджено всі можливі когнітивні процеси, притаманні етносу. Паремія – це складний мовний знак із дифузною семантикою, глибинні структури якої співвідносні з різними видами знання – енциклопедичним, фоновим, соціальним, історичним, культурним тощо, адже в їхньому значенні відображено зафіксовані в етнічній свідомості звичаї, обряди, традиції, повір'я, побут, релігійні уявлення: *Що від Бога суджене, те від людей не розлучене; Береженого Бог береже, а козака шабля; Як прийшла косовиця, то й жінка хвородиться, а як прийшли жнива – жінка як нежива, а як прийшла Покрова, то й жінка здорова; Минула Покрова – заревила дівка, як корова*. Із позицій когнітивної лінгвістики паремійне значення є надбанням мовної свідомості, багатовимірним комплексом, різні смисли якого проходять крізь фільтр ментальності мовців і зазнають інтерпретації в просторі соціального й культурного знання. Паремія як знакова форма ментальних репрезентацій – результат сприйняття людиною себе й довкілля, тому когнітивна сутність її семантики не обмежена синтезом і комбінаторикою змісту складників. Значення прислів'я передовсім пов'язане з певною концептуальною структурою – одиницею, що «об'єднує вербальну й невербальну інформацію, набуту шляхом сприйняття й усвідомлення ситуації, дії, явища, ознаки, предмета тощо п'ятьма психічними функціями: відчуттями, почуттями, мисленням, інтуїцією, трансцендентністю» [16, с. 19]. В. М. Телія наголошує: «Очевидно, що звукова оболонка виконує знакову функцію лише за умови її асоційованості з позначуваним фрагментом немовного типу; ця асоціація і є тим, що в мовознавстві – у різних його напрямках – називають значенням» [11, с. 84]. Слідом за О. О. Селівановою, значення тлумачимо як «психоментальний фрагмент колективної етносвідомості; конвенційно закріплену за певною мовною формою інформацію, набуту на підставі колективного й індивідуального пізнавального та мовного досвіду носіїв мови, що в мовленні репрезентує відповідний фрагмент, актуальний для конситуаційного оточення» [17, с. 185].

Прислів'я в семантичному аспекті є унікальними мовними утвореннями, значення яких здебільшого можна вивести внаслідок інтеграції двох і більше смислових структур. Їхню глибинну семантику можна встановити внаслідок метафоричного моделювання. Зокрема, прислів'я *Добре ковадло не боїться молотка* є простим двоскладним реченням, у структурі якого репрезентовано: 1) метафоричний стативний предикат *боятися* «відчувати страх перед ким-, чим-небудь» [18, 1, с. 225]; 2) суб'єкт *ковадло* «залізна або сталева підставка певної форми, на якій обробляють метал, кують металеві вироби» [18, 6, с. 201], який, поєднуючись із персоніфікованим присудком, позначає людину; 3) квалітатив *добрий* «значний щодо розміру, обсягу, кількості» [18, 2, с. 321]; 4) об'єкт *молоток* «ручне знаряддя ударної дії – металевий або дерев'яний брусок, насаджений під прямим кутом на держак» [18, 6, с. 791], що метафорично позначає життєві негаразди, випробовування. Підґрунтям цієї паремії є реальна ситуація «добре ковадло стійке до ударів молотка». Для виведення глибинного змісту паремії застосовано нелінійну пропозиційну структуру, більшість конститuentів якої належить до пропозиційного компонента структури знань про позначене, а один – до асоціативно-термінального. Інтеграція цих складників і формує глибинний зміст «загартована в життєвій борні людина здатна витримати удари долі».

У паремійних висловлень унаслідок образного осмислення типових життєвих ситуацій створюється єдиний ментальний простір, що виражає культурно зумовлений зміст розуміння довкілля. Відображаючи символізацію соціальної діяльності етносу, ці одиниці у своїй семантиці експлікують ціннісні координати, засадничі для української культури онтологічні категорії, фрагменти концептосфери. Вони є продуктом культурно-

гносеологічної здатності етносу фіксувати як стереотипне власне антропометричне ставлення до об'єктивного світу, що з часом перетворюється на прототипне в етносвідомості. Психологічне підґрунтя паремійної стереотипізації становить «прагнення людини вилучити з наявної ситуації усе, що в ній є корисного, і відкласти про запас у вигляді рухливої звички вироблену в такому випадку реакцію, щоб використати її в ситуаціях такого самого типу» [17, с. 768].

Уважаємо, що особливість вербалізації семантики паремійних одиниць становить пряме значення, але їхня образність і виразність уможлиблюють двоїстість мовної структури, яка, власне, і забезпечує декодування й передавання змісту, оскільки не розкодоване не підлягає ретрансляції. План змісту паремії символічний, подвійно прихований за формою, адже «мова є предметним обстоюванням буття, і обстоюванням – смисловим, точніше – виразним, і ще точніше – символічним» [19, с. 98]. Символічність плану змісту прислів'їв пов'язана з тим, що вони як знаки занурені в мовлення, тому в багатьох випадках їхня семантика може бути встановлена не на ґрунті лексем чи навіть їхніх ментальних корелятив (концептів, понять, образів), а на підставі злютованості «реальної» форми й контекстуального оточення. Г. О. Золотова, Н. К. Оніпенко, М. Ю. Сидорова наголошують, що прислів'я, узагальнюючи досвід, слугують знаком, символом, застосованим до конкретних життєвих ситуацій і до різних осіб [20, с. 119]. Паремії вважаємо символічними знаками й тому, що вони є довільними заміниками змісту, закріпленого за певною формою. Символічність прислів'їв умотивована ще й тим, що в їхній семантиці експліковано засадничі для української етнокультури онтологічні категорії, факти національної концептосфери, ціннісну інформацію.

Висновки та перспективи дослідження. Семантика паремій є символічною, подвійно прихованою за формою. Процедура розкодування змісту прислів'я – це складний когнітивний механізм, підґрунтям якого є неоднорідна, дифузна семіотична форма й структура знань про компоненти, які використано у висловленні. Процес тлумачення семантики паремії передбачає декодування буквальної інформації, вираженої знаками відповідної пропозиції, фігуральної інформації, репрезентованої метафоричними знаками донорських доменів, що інтегровані в структуру знань індивіда про певну подію, ситуацію, явище, факт, предмет тощо. Глибинний зміст прислів'їв умотивований експлікованістю в їхній семантиці засадничих для української етнокультури онтологічних категорій, фактів національної концептосфери, ціннісної інформації. Перспективу подальших досліджень убачаємо в описі синтактики й прагматики прислів'їв.

Список використаної літератури

1. Потебня А. А. Теоретическая поэтика. Москва : Высшая школа, 1990. 344 с.
2. Франко І. Я. Твори у 50-ти томах. Київ : Наукова думка, 1983. Т. 38. 620 с.
3. Boggione V., Massorbio L. *Lògos, dialogo, letteratura. Dizionario dei proverbi. I proverbi italiani organizzati per temi*. Torino, 2007. P. XXIII–XLVIII.
4. Барли Н. Структурный подход к пословице и максиме. *Паремнологические исследования* / под ред. Г. Л. Пермякова. Москва : Гл. ред. восточной л-ры, 1984. С. 126–148.
5. Корнилов О. А. Доминанты национальной ментальности в зеркале фразеологии. *Вестник Московского государственного университета*. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2007. № 2. С. 53–66.
6. Моррис Ч. Основания теории знаков. *Семиотика* / под ред. Ю. С. Степанова. Москва : Радуга, 1983. С. 37–89.
7. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история. Москва : «Языки русской культуры», 1999. 464 с.
8. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
9. Пилипчук С. М. «Галицько-руські народні приповідки»: пареміологічно-пареміографічна концепція Івана Франка. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 220 с.
10. Алефиренко Н. Ф. Фразеологическое значение: природа, сущность, структура. *Грани слова: Сб. научных статей к 65-летию проф. В. М. Мокиенко*. Москва : ЭЛПИС, 2005. С. 21–27.
11. Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва : Языки русской культуры, 1996. 288 с.

12. Баранов А. Н., Добровольский Д. О. Идиоматичность и идиомы. *Вопросы языкознания*. 1996. № 5. С. 51–64.
13. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.
14. Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст: Вибрані праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.
15. Мейе А. Сравнительный метод в историческом языкознании. Москва : Издательство иностранной литературы, 1954. 104 с.
16. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти). Київ; Черкаси : Брама, 2004. 275 с.
17. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К., 2010. 844 с.
18. Словник української мови : в 11-ти томах / редкол. І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
19. Лосев А. Ф. Философия имени. Москва : Изд-во МГУ, 1990. 270 с.
20. Золотова Г. А., Онипенко Н. К., Сидорова М. Ю. Коммуникативная грамматика русского языка / под общ. ред. Г. А. Золотовой. Москва : МГУ им. М. В. Ломоносова, 1998. 528 с.

References

1. Potebnja, A. A. (1990). *Teoreticheskaya poetika* [Theoretical Poetics]. Moskva : Higher school, 344 (in Russ.).
2. Franco, I. Ya. (1983). *Tvory u 50-ty tomakh* [Works in 50 volumes]. Kyiv : Naukova dumka, T. 38. 620 (in Ukr.).
3. Boggione, V., Massorbio, L. (2007). *Lògos, dialogo, letteratura. Dizionario dei proverbi. I proverbi italiani organizzati per temi*. Torino, XXIII–XLVIII.
4. Barli, N. (1984). *Strukturnyy podkhod k poslovitse i maksime* [Structural approach to the proverb and maxim]. *Paremiological studies* / ed. G. L. Permyakov. Moskva : Ch. ed. Eastern L-ry, 126–148 (in Russ.).
5. Kornilov, O. A. (2007). *Dominanty natsional'noy mental'nosti v zerkale frazeologii* [Dominants of the national mentality in the mirror of phraseology]. *Bulletin of Moscow State University. Linguistics and Intercultural Communication*. 2, 53–66 (in Russ.).
6. Morris, Ch. (1983). *Osnovaniya teorii znakov* [The foundations of the theory of signs]. *Semiotics* / ed. Yu. S. Stepanova. Moskva : Rainbow, 37–89 (in Russ.).
7. Lotman, Yu. M. (1999). *Vnutri myslyashchikh mirov. Chelovek – tekst – semiosfera – istoriya* [Inside the thinking worlds. Man – text – semiosphere – history]. Moskva : «Languages of Russian culture», 464 (in Russ.).
8. Vykhovanets, I. R. (1993). *Hramatyka ukraïns'koyi movy. Syntaksys* [Grammar of the Ukrainian language. Syntax]. Kyiv : Lybid, 368 (in Ukr.).
9. Pylypchuk, S. M. (2008). «Halyts'ko-rus'ki narodni prypovidky»: paremiolohichno-paremiografichna kontseptsiya Ivana Franka [«Galician-Russian folk proverbs»: Ivan Franko's paremiologic-paremiographic concept]. Lviv : Publishing Center of Ivan Franko National University of Lviv, 220 (in Ukr.).
10. Alefirenko, N. F. (2005). *Frazeologicheskoye znachenije: priroda, sushchnost', struktura* [Phraseological meaning: nature, essence, structure]. *Facets words*. Moskva : ELPIS, 21–27 (in Russ.).
11. Telia, V. N. (1996). *Russkaya frazeologiya: semanticheskij, pragmaticheskij i lingvokulturologicheskij aspekty* [Russian phraseology: semantic, pragmatic and cultural linguistic aspects]. Moskva : Languages of Russian culture, 288 (in Russ.).
12. Baranov, A. N., Dobrovolsky, D. O. (1996). *Idiomatichnost' i idiomy* [Idiom and idioms]. *Questions of linguistics*. 5, 51–64 (in Russ.).
13. Selivanova, O. O. (2012). *Svit svidomosti v movi. Myr soznannya v yazyke* [The world of consciousness in the language. The world of consciousness in the language]. Cherkasy : Y. Chabanenko, 488 (in Ukr.).
14. Guivanyuk, N. V. (2009). *Slovo – Rechennya – Tekst: Vybrani pratsi* [Word – Suggestions – Text: Selected Works]. Chernivtsi : Chernivtsi National un-t, 664 (in Ukr.).
15. Meye, A. (1954). *Sravnitel'nyy metod v istoricheskom yazykoznanii* [Comparative method in historical linguistics]. Moskva : Foreign Literature Publishing House, 104 (in Russ.).
16. Selivanova, O. O. (2004). *Narysy z ukraïns'koyi frazeolohiyi (psykhokohnityvnyy ta etnokul'turnyy aspekty)* [Essays on Ukrainian phraseology (psycho-cognitive and ethno-cultural aspects)]. Kyiv ; Cherkasy : Brahma, 275 (in Ukr.).
17. Selivanova, O. O. (2010). *Linhvistychna entsyklopediya* [Linguistic Encyclopedia]. Poltava : Environment-K., 844 (in Ukr.).
18. Bilodid, I. K. (Ed.) ta in. (1970–1980). *Slovnyk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian Language] v 11 t. Kyiv : Naukova dumka (in Ukr.).
19. Losev, A. F. (1990). *Filosofiya imeni* [Philosophy of the name]. Moskva : Moscow State University Publishing House, 270 (in Russ.).

20. Zolotova, G. A., Onipenko, N. K., Sidorova, M. Yu. (1998). Kommunikativnaya grammatika russkogo yazyka [Communicative grammar of the Russian language] / under total. ed. G. A. Zolotova. Moskva : Moscow State University. M. V. Lomonosov, 528 (in Russ.).

V. V. KALKO. LINGUISTIC SEMIOSIS OF UKRAINIAN PAREMIA: SEMANTIC ASPECTS

Summary. Introduction. Proverbs are specific signs of a natural language, because they belong to informative statements that can store, receive, process and transmit as much as possible the volume of conceptualized content. They have a rich cultural content, express the self-awareness of the ethnic group, form the framework of its mentality, representing it in discourses of various types. The proverb should be studied taking into account three aspects of semiosis: semantics, syntactics, pragmatics.

The **purpose** of the article is a description of the Ukrainian paremias in view of the semantic dimension of the semiosis, which involves the cognitive reconstruction of the superficial and deep semantics of proverbs.

Results. The paper regards paremia as a language sign marked with a special connection of the form and the content that generally is looked upon as a means to preserve, achieve, process and give the information. Proverb semantics is motivated through its formal structure that is originating a meaningful content of the utterance. On the one hand, the proverb meaning is affected by the constituents semantics that generate a surface content, and on the other, in most cases the structural components may be altered both cognitively and conceptually that generally evokes quite a different depth sense.

Originality. In proverbs small genres of folklore focus all possible cognitive processes, inherent in the ethnic group. Paremia is a complex linguistic sign with diffuse semantics, whose deep structures are related to different types of knowledge. For their semantics recorded in the ethnic consciousness customs, rituals, traditions, beliefs, life, religious beliefs. From the standpoint of cognitive linguistics, the paramount importance is the property of the linguistic consciousness, a multidimensional complex, the various meanings of which pass through the filter of the mentality of the speakers and undergo interpretations in the space of social and cultural knowledge.

Conclusions. Proverb as a sign of mental representations is the result of the perception of man himself and the environment, therefore the cognitive essence of its semantics is not limited to the synthesis and combinatorics of the contents of the components.

Key words: paremia, semantics, linguistic semiosis, in-depth sense, superficial sense.

Надійшла до редакції 18.01.19

Прийнято до друку 12.02.19